

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В УКРАЇНІ

**Звіт за результатами пілотного
експертного опитування**

**Київ
2009**

1. Загальна характеристика дослідження:

Організація-виконавець:

Всеукраїнська громадська організація "Українська асоціація європейських студій". Реалізовано в рамках проекту за підтримки Європейської програми Міжнародного фонду "Відродження" та Програми ЄС ім. Жана Моне.

Автори дослідження:

- Сурмін Ю.П., доктор соціологічних наук, професор
- Загороднюк С.В., кандидат наук з державного управління
- Ралдугін Є.О., кандидат технічних наук, с.н.с.
- Крушельницька Т.П., кандидат наук з державного управління

Мета дослідження:

Виявлення стану та проблем розвитку європейських студій в Україні.

Основні завдання дослідження:

1. Виявлення викладання курсу із європейських студій та питань, які вони висвітлюють.
2. Дослідження спрямованості курсу.
3. Наявність у ВНЗ навчальних підручників і посібників з європейських студій.
4. Ступень відображення у навчальних підручниках основних напрямків викладання.
5. Наявність у регіоні науково-методичних центрів з євроінтеграційних питань.
6. Виявлення функціональних можливостей центрів з євроінтеграційних питань.
7. Участь у вітчизняних чи закордонних програмах підтримки розвитку європейських студій
8. Користування Інтернет порталами з євростудій у відповідній сфері викладання.
9. Сформованість у ВНЗ професійного середовища для європейських студій.
10. Користування науковими часописами в Україні, які висвітлюють питання євростудій у їх сфері викладання.
11. Виявлення форм роботи, які практикуються у ВНЗ.
12. Виявлення питань, які необхідно обговорити на конференції з європейських студій.

Кількість опитуваних:

14 представників освітньої галузі України, викладачів вищих навчальних закладів, а також наукових та адміністративних працівників, представників студентського самоврядування.

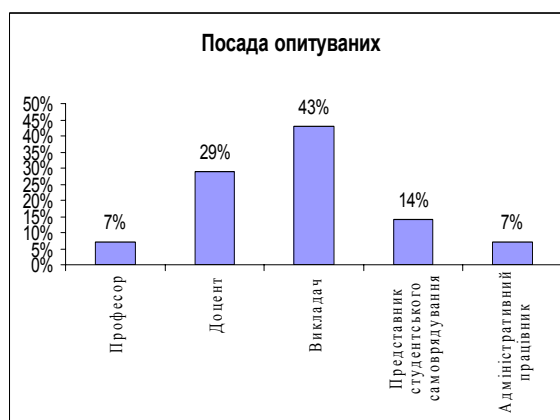
2. Результати опитування та їх аналіз

1. Повна назва вищого навчального закладу (ВНЗ), який Ви представляєте

Вінницький національний технічний університет	1
Ужгородський національний університет	1
Донбаська національна академія будівництва і архітектури	1
Кіровоградський державний педагогічний університет	1
Херсонський національний технічний університет	1
Одеська національна юридична академія	1
Дніпропетровський національний університет	1
Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ	1
Національний університет харчових технологій	1
Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"	1
Таврійський національний університет ім. Вернадського	1
Сумський державний університет	1
Відповіді немає	2
Всього:	14

В опитуванні взяли участь 14 представників ВНЗ України, які представляють основні регіони країни, що дозволяє по деяким відповідям на питання розповсюджувати результати експертного опитування на інші навчальні заклади України.

2. Ваша посада:

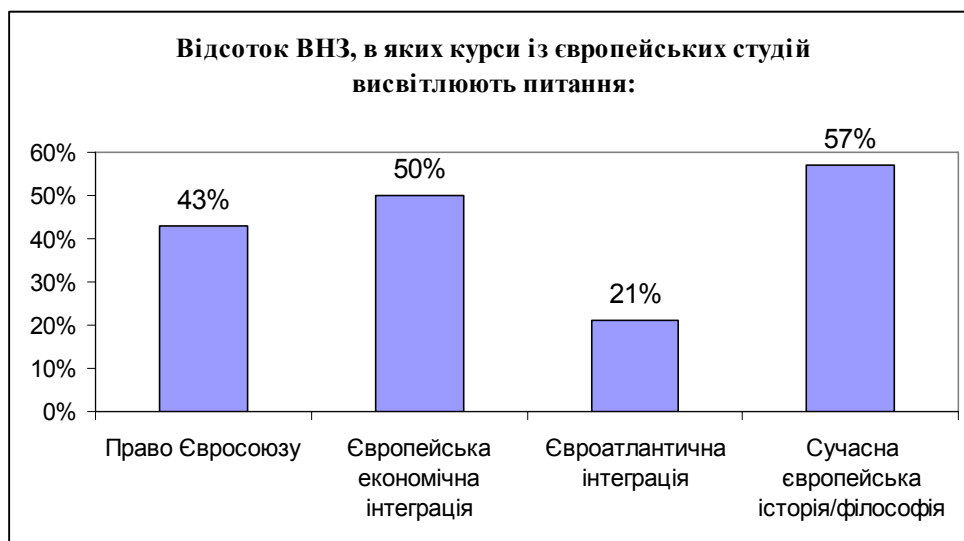

Ваша посада	%
Професор	7%
Доцент	29%
Викладач	43%
Представник студентського самоврядування	14%
Адміністративний працівник	7%
Всього	100%

За посадою серед опитуваних домінують викладачі – 79%, серед них 29% доцентів та 7% професорів, 14% представників студентського самоврядування, а також 7% адміністративних працівників.

3. Чи викладається в Вашому ВНЗ курс із європейських студій і які питання він висвітлює?

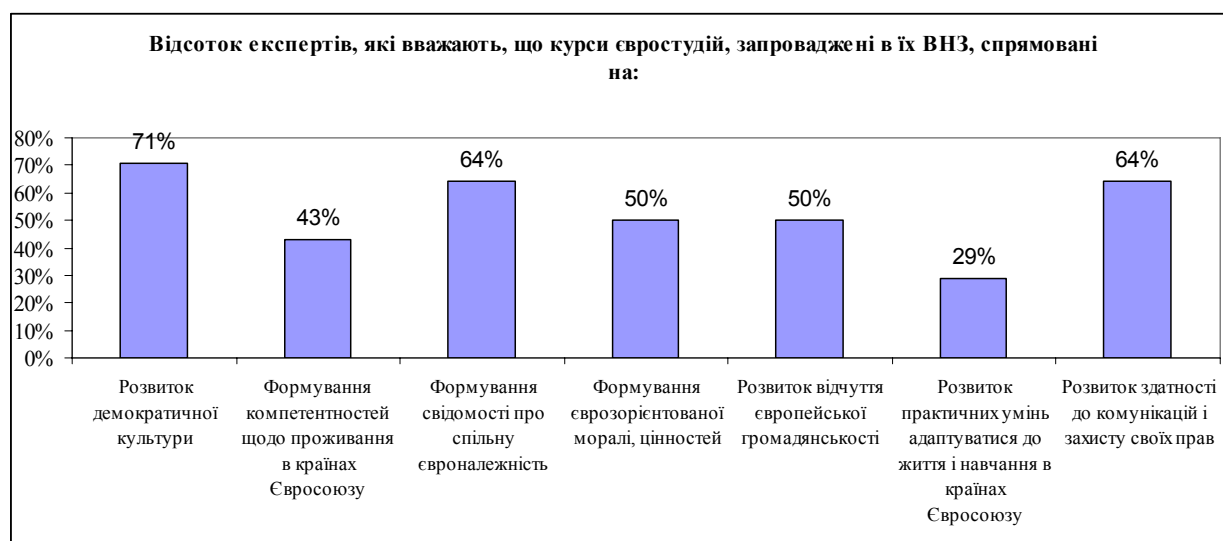
	Чи викладається у вашому ВНЗ курс із євростудій щодо права Євросоюзу	Чи викладається у вашому ВНЗ курс із євростудій щодо європейської економічної інтеграції	Чи викладається у вашому ВНЗ курс із євростудій щодо євроатлантичної інтеграції	Чи викладається у вашому ВНЗ курс із євростудій щодо сучасної європейської історії/філософії
Так	43%	50%	21%	57%
Ні	57%	50%	79%	43%
Всього	100%	100%	100%	100%

Результати опитування свідчать про те, що у викладанні курсу із європейських студій звертається увага у 57% ВНЗ на висвітлення у курсі із євростудій питань щодо сучасної європейської історії/філософії, а також права Європейського Союзу. Для кожного другого ВНЗ характерний розгляд питань європейської економічної інтеграції. Найбільш гострою проблемою є висвітлення питань євроатлантичної інтеграції, які викладаються тільки у 21% ВНЗ.

4. На що спрямовані курси:

	Чи спрямовані вони на розвиток демократичної культури	Чи спрямовані вони на формування компетентностей щодо проживання в країнах Євросоюзу	Чи спрямовані вони на формування свідомості про спільну євроналежність	Чи спрямовані вони на формування єврозорієнтованої моралі, цінностей	Чи спрямовані вони на розвиток відчуття європейської громадянськості	Чи спрямовані вони на розвиток практичних умінь адаптуватися до життя і навчання в країнах Євросоюзу	Чи спрямовані вони на розвиток здатності до комунікацій і захисту своїх прав
Не згоден	-	-	-	-	-	14%	-
Згоден	71%	43%	64%	50%	50%	29%	64%
Важко відповісти	29%	57%	36%	50%	50%	57%	36%
Всього	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Щодо спрямованості курсів, то домінує їх орієнтація на розвиток демократичної культури - 71%, на формування свідомості про спільну євроналежність та розвиток здатності до комунікацій і захисту своїх прав – 64%; у 50% ВНЗ спостерігається орієнтація на формування єврозорієнтованої моралі, цінностей, а також відчуття європейської громадянськості. Найбільш невирішеними питаннями є розвиток практичних умінь адаптуватися до життя і навчання в країнах Євросоюзу - 29% та формування компетентностей щодо проживання в країнах Євросоюзу – 43%.

5. У Вашому закладі створено власні навчальні підручники і посібники з європейських студій?

	Чи створено у вашому закладі власні навчальні підручники/посібники з євростудій
Так	50%
Ні	29%
Не знаю	7%
Див.Табл.1	14%
Всього:	100%

Власними навчальними підручниками/посібниками забезпечено тільки 50% ВНЗ. Характерно, що 7% опитуваних не можуть дати відповідь на це питання. Пропонуються такі навчальні посібники: "Сучасна європейська філософія: права людини та поняття справедливості", "Європейського Союзу на Схід", "Право Європейського Союзу", "Європейська економічна інтеграція, "Міжнародне право», "Історія та культура Західної Європи", "Правознавство", "Новітня історія країн Європи і Америки", "Проблеми євро інтеграції", "Політичні інститути та виборчі системи", "Право Європейського Союзу", "Регіоналізм і інтеграція у сучасному світі", "Економічні аспекти євроінтеграції".

6. Чи повною мірою вони містять:

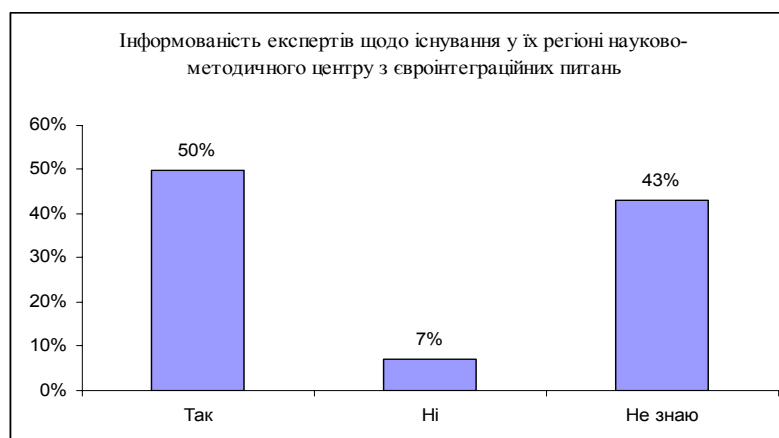
	Чи повною мірою вони містять знання про загальнолюдські, національні цінності	Чи повною мірою вони містять знання про сучасну Європу	Чи повною мірою вони містять політико-правові знання	Чи повною мірою вони містять соціально-економічні знання	Чи повною мірою вони містять знання про культурологічні особливості європростору
Не згоден	7%	7%	-	-	-
Згоден	36%	36%	50%	36%	43%
Важко відповісти	57%	57%	50%	64%	57%
Всього:	100%	100%	100%	100%	100%

Експертна оцінка змісту цих навчальних посібників свідчить, що 50-64% опитуваних не можуть дати відповідь стосовно оцінки змісту за окремими напрямками. Тільки стосовно політико-правових знань таку оцінку дають 50% респондентів, знання про культурологічні особливості європростору - 43%, соціально-економічні знання, знання про сучасну Європу і знання про загальнолюдські, національні цінності – 43%. Тобто у навчальних матеріалах не вистачає чіткості у відображенні необхідного студентам знання.

7. Чи існують у Вашому регіоні науково-методичні центри з євроінтеграційних питань?

	Чи існують у вашому регіоні науково-методичні центри з євроінтеграційних питань
Так	50%
Ні	7%
Не знаю	43%
Всього:	100%

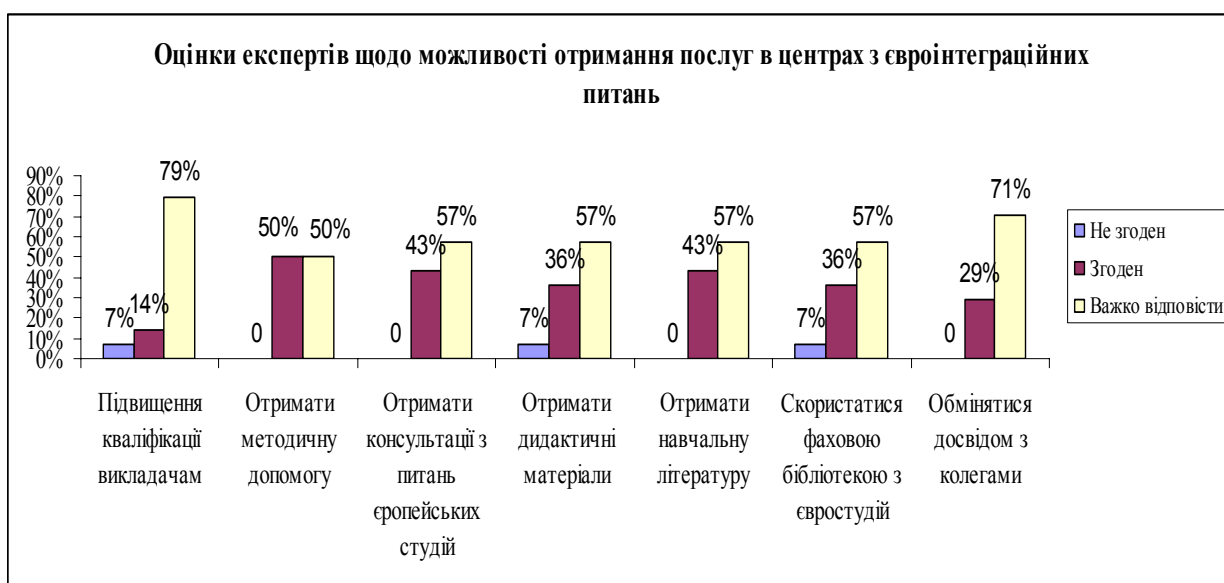

У кожному другому регіоні існують науково-методичні центри з європейських питань, які виконують низку важливих функцій, відсутність таких центрів не дозволяє вести системну роботу щодо розвитку європейських студій в регіоні.

8. В центрах можна:

	В центрах можна пройти підвищення кваліфікації викладачам	В центрах можна отримати методичну допомогу	В центрах можна отримати консультації з питань європейських студій	В центрах можна отримати дидактичні матеріали	В центрах можна отримати навчальну літературу	В центрах можна скористатися фаховою бібліотекою з євростудій	В центрах можна обмінятися досвідом з колегами
Не згоден	7%	-	-	7%	-	7%	-
Згоден	14%	50%	43%	36%	43%	36%	29%
Важко відповісти	79%	50%	57%	57%	57%	57%	71%
Всього:	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

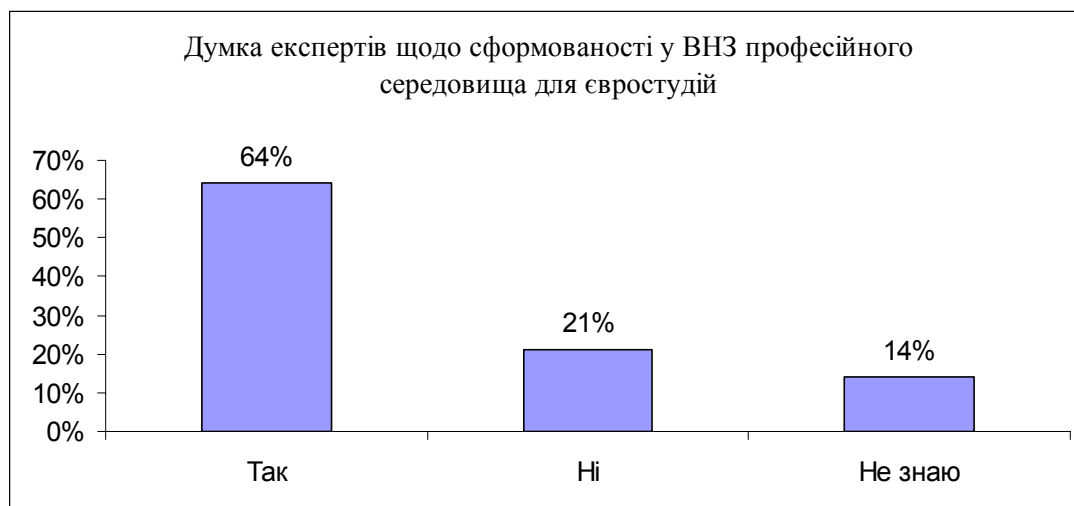
Науково-методичні центри з євроінтеграційних питань орієнтовані на методичну - 50%, консультаційну - 43% допомогу, а також допомогу методичними матеріалами – 36%, допомогу щодо отримання методичних матеріалів - 43% та використання фахової бібліотеки - 36%.

Тільки 14% центрів дозволяють пройти підвищення кваліфікації викладачам, а 29% - обмін досвідом з колегами.

9. Чи сформоване у Вашому навчальному закладі професійне середовище для європейських студій?

	Чи сформоване у Вашому навчальному закладі професійне середовище для євростудій
Так	64%
Ні	21%
Не знаю	14%
Всього:	100%

Більша частина опитуваних – 64% фіксує позитивну тенденцію щодо сформованості у ВНЗ професійного середовища для євростудій.

10. Які наукові часописи в Україні висвітлюють питання євростудій у їх сфері викладання?

	Які наукові часописи в Україні висвітлюють питання євростудій у їх сфері викладання
Відповіді немає	57%
Див. Табл.1	43%
Всього:	100%

Перевірка компетентності опитуваних щодо знання часописів в Україні, які висвітлюють питання євростудій у відповідній сфері викладання свідчить про її недостатній рівень. Немає відповіді на питання у 57% опитуваних. 43% опитуваних називають "UA Foreign Affairs" ("Зовнішні справи"), "Економічний часопис-XXI", Часопис "Парламент", "Україна", "Право України", "Бюлетень Міністерства юстиції", Вісник держ.служби України, Вісник НАДУ, "Політичний менеджмент", Науковий вісник Дипломатичної Академії та інші.

11. Якими Інтернет порталами з євростудій вони користуються в їх сфері викладання?

	Чи вони користуються Інтернет порталами з євростудій в їх сфері викладання
Відповіді немає	50%
Див. Табл. 1	50%
Всього:	100%

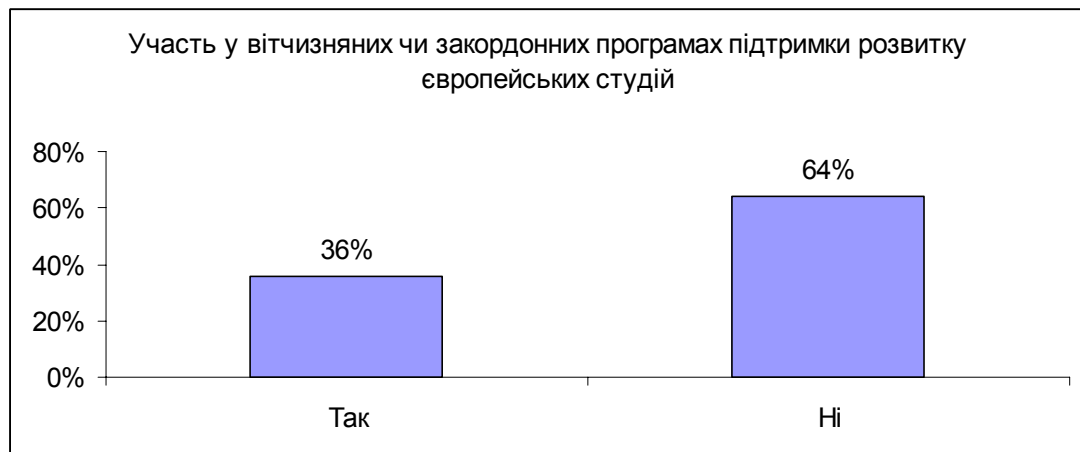
Опитування свідчить про користування Інтернет порталами з євростудій в їх сфері викладання тільки у 50% опитуваних. Найбільш популярними є такі портали:

1. European Community Studies Association (ECSA)
<http://www.ecsanet.org>
2. University Association for Contemporary European Studies (UACES)
<http://www.uaces.org>
3. The European Policy Centre
<http://www.theepc.be>
4. The Robert Schuman Centre for Advanced Studies
<http://www.iue.it/RSCAS/About>
5. European Integration Online Papers
<http://www.eiop.or.at>
6. European Integration Current Contents
<http://www.jeanmonnetprogram.org/TOC/search>
7. Центр європейських і міжнародних досліджень (Київ)
<http://www.ceis.kiev.ua>
8. Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова
<http://www.uceps.com.ua>
9. Фонд Європа XXI
<http://www.europexxi.kiev.ua>
10. Європейський освітній портал
www.eu-edu.org
11. www.ukraine-eu.mfa.gov.ua
12. www.clc.org.ua
13. www.comparativelaw.kiev.ua
14. www.ueplac.kiev.ua
15. www.europexxi.kiev.ua
16. www.ieac.org.ua
17. www.cpcfpu.org.ua
18. www.ewi.org.ua
19. www.icps.kiev.ua
20. www.csis.org/euro/frm990507.html
21. www.ceis.kiev.ua
22. www.tane.te.ua/ceis
23. www.europa.eu.int
24. Електронна версія WEB-сторінки Представництва Європейської Комісії в Росії (www.eur.ru)
25. www.europa.eu.int/comm/index_en.htm

26. www.delukr.cec.eu.int
27. Електронна версія на WEB-сторінці Представництва Європейської Комісії в Україні (www.delukr.cec.eu.int)
28. www.europa.eu.int/comm/dgs/external_relations/index_en.htm
29. www.europa.eu.int/comm/eurostat/
30. www.europa.eu.int/euro
31. www.ecb.int
32. www.eib.org
33. eur-op.eu.int

12. Чи брали Ви участь у вітчизняних чи закордонних програмах підтримки розвитку європейських студій?

	Чи брали Ви участь у вітчизняних чи закордонних програмах підтримки розвитку європейських студій?
Так	21%
Ні	64%
Див.Табл.1	14%
Всього:	100%

Проблемою є недостатня участь у вітчизняних чи закордонних програмах підтримки розвитку європейських студій – 21% опитуваних. Назви студій такі: 2007 рік – м. Ванкувер (Канада) Університет Британської Колумбії – суспільно-політична школа – департамент соціології; 2004 рік – Швеція – навчальний тур з тендерної політики, Викладання європейського навчального модулю в рамках Програми імені Жана Моне Європейської Комісії.

13. Чи є сьогодні потреба у створенні окремого спеціалізованого курсу "Європейські студії" в системі вищої освіти України?

	Чи є сьогодні потреба у створенні окремого спеціалізованого курсу "Європейські студії" в системі вищої освіти України?
Так	100%
Всього:	100%

Усі експерти дали однозначну відповідь на питання щодо потреби створення окремого спеціалізованого курсу «Європейські студії» в системі вищої освіти України, тобто вирішення цього питання є назрілим і дуже актуальним.

14. Які теми такий курс має охоплювати:

	Які теми такий курс має охоплювати
Відповіді немає	21%
Див.Табл.1	79%
Всього:	100%

Щодо оцінки змісту такого курсу, то 21% не мають ніяких суджень. 79% опитуваних дали більш менш конкретні пропозиції до тематики таких курсів:

1. Питання толерантності.
2. Культурологічні питання.
3. Філософські засади євро інтеграції.
4. Витоки та історія європейської інтеграції.
5. Інституційна структура та процедура прийняття рішень.
6. Основні європейські цінності.
7. Право Європейського Союзу.
8. Основи економічної інтеграції.
9. Європейський досвід проведення наукових досліджень.
10. Інтеграція наукового співтовариства Європи.
11. Міжнародна наукова співпраця.
12. Досягнення мобільності студентів.
13. Пошук наукових міжнародних партнерів.
14. Студентська наукова робота.
15. Організаційний механізм роботи євростудії та її інформаційна.
16. Економічне право.
17. Податкове право.
18. Контрактне право.
19. Доктринальне право.
20. Інституціональне право країн ЄС.
21. Європейські цінності, європейська політологія, європейське суспільство.
22. Європейська інтеграція України.
23. Економічна та фінансова європейська інтеграція.
24. Аналіз сучасних економічних показників в ЄС.
25. Право Європейського союзу.
26. Адаптація українського законодавства до норм права ЄС.

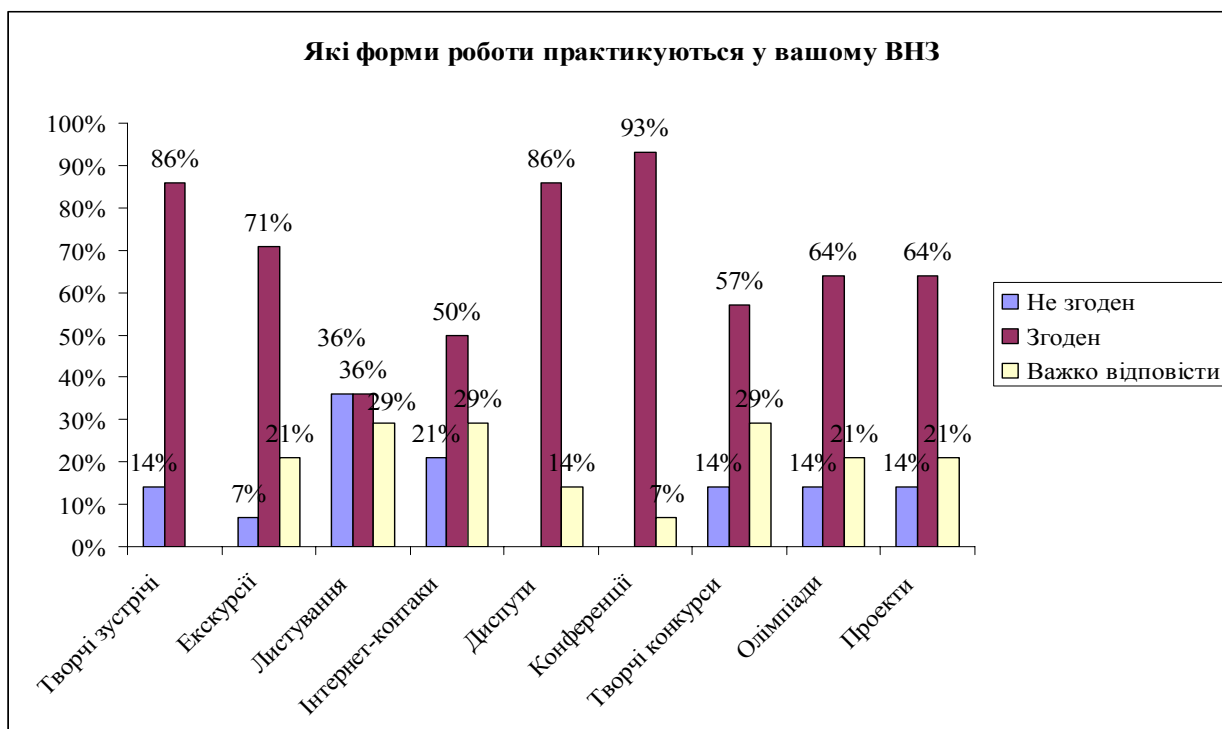
15. Чи використовуються у Вашому ВНЗ / використовуєте Ви особисто активні методи викладання дисциплін з питань європейської інтеграції?

	Чи використовуються у Вашому ВНЗ/ чи Ви особисто активні методи викладання дисциплін з питань європейської інтеграції?
Так	71%
Важко сказати	7%
Відповіді немає	7%
Див.Табл.1	14%
Всього:	100%

Позитивно те, що 71% респондентів підтвердили використання у ВНЗ активних методів викладання дисциплін з питань європейської інтеграції. Найбільш популярні такі інтерактивні методи навчання, як тренінги, рольові ігри, диспути.

16. Які з нижченаведених форм роботи практикуються у Вашому закладі?

	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як творчі зустрічі	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як екскурсії	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як листування	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як інтернет-контакти	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як диспути	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як конференції	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як творчі конкурси	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як олімпіади	Чи практикуються у Вашому закладі такі форми роботи як проекти
Не згоден	14%	7%	36%	21%			14%	14%	14%
Згоден	86%	71%	36%	50%	86%	93%	57%	64%	64%
Важко відповісти		21%	29%	29%	14%	7%	29%	21%	21%
Всього:	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Серед різних форм роботи найбільш розповсюджені у ВНЗ конференції -93%, творчі зустрічі – 86%, диспути – 86%, екскурсії – 71%,. Середній рівень популярності характерний для проектів - 64%, олімпіад – 64%, творчих конкурсів – 57%, а також інтернет-контактів – 50%. Незначну підтримку мають листування – 36%. Тобто дослідження свідчить про динамічний розвиток сучасних форм роботи у європейських студіях в Україні.

17. Які проблеми з викладання Європейських студій в Україні Ви бажаєте обговорити під час конференції?

Які проблеми з викладання Європейських студій в Україні Ви бажаєте обговорити під час конференції	
Відповіді немає	29%
Див.Табл.1	71%
Всього:	100%

71% опитуваних вважають, що є питання з викладання Європейських студій, які потрібно обговорювати під час проведення конференції. Найбільш важливими є такі питання:

1. Питання інституалізації курсів з євроінтеграції,
2. Конкретні пропозиції щодо кількісних та якісних змін в Програмах ВНЗ відповідно до сучасних реалій, викладання курсів з питань євроінтеграції,
3. Підготовка викладацького складу, організаційний механізм створення євростудії,
4. Проблеми доступу до робочих програм, підручників, можливість познайомитися з досвідом викладання досвідчених колег, можливість

- участі у живому обміні через інтернет, семінари, конференції, взаємовідвідування занять, публікації,
5. Права університетів, кафедр запроваджувати нові курси, зараз існує "кріпосне право", яке не дає такої можливості, або робить це надзвичайно складною справою,
 6. Викладання права Європейського Союзу, основні проблеми європейської економічної інтеграції на сучасному етапі.

ВИСНОВКИ:

1. Європейські студії є сучасним явищем українського освітнього простору, який дуже динамічно розвивається.
2. Основними досягненнями цього розвитку є:
 - формування напрямку "європейські студії",
 - створення ресурсних центрів,
 - початок процесу розробки та впровадження у ВНЗ власних навчальних підручників/посібників,
 - використання сучасних інтерактивних методів навчання,
 - формування професійних спільнот тощо.
3. Основними проблемами, які потрібно вирішувати є:
 - відсутність чіткої координації роботи центрів,
 - слабкість політики щодо регулювання наповнення навчально-методичної літератури необхідним змістом,
 - недостатня участь у вітчизняних і закордонних програмах підтримки розвитку європейських студій тощо.

На нашу думку, актуальним є проведення подальших соціологічних досліджень європейських студій на підставі цього пілотного опитування, та подальше налагодження системи постійного експертно-соціологічного моніторингу розвитку європейських студій та, зокрема, моніторингу діяльності ВГО "Українська асоціація європейських студій", що позиціонує себе як загальнонаціональна мережа викладачів та дослідників європейської інтеграції в Україні. Цей моніторинг дозволить УАЕС більш ефективно реалізовувати статутні завдання, удосконалити комунікацію з її осередками і членами, громадськими організаціями й закладами освіти.